

Покрај другото на овој состанок донесени се и следните решенија: поставување на околиски интендант, кој ќе се грижи за набавка на намирници за потребите на војската и народот, за основање на Околиски магацин за прибирање на житото, за поставување на готвач кои ќе работи во Околискиот одбор и др.

По ослободувањето на Охрид, Одборот веднаш се сели во градот и ги презема сите хитни мерки за стабилизирање на положбата, како поставување на нови службеници, сместување на истите за спиење, за начинот на земање на житото од богатшите и делење на сиромасите, за стабилизација цените од сите производи, за поставување на милиција, за одземање на житото од манастирите, за нормализација на патиштата итн.

Со еден збор, Одборот ја презема сета власт, односно грижа за подобрување-стабилизирање на животот на населението, бидејќи четири години живееше во несигурност.

Од ослободувањето на Охрид до крајот на 1944 год. Извршниот одбор, според записниците, одржал уште 7 состаноци. Скоро на секој состанок е изнесувана политичката ситуација во земјата и надвор од неа, како и извештаи на одговорните референти по сите сектори, за начинот на спроведувањето на донесените одлуки, положбата на населението по поедини прашања и др. Одборот стално одржува врска со месните народно-ослободителни одбори и презема мерки за евентуални неправилности. Особено, мерките се однесуваат за неиспраќање во војска на синовите од одборниците и нивните родбини, што има такви повеќе примери, како и за одземање и распределба на житото.

Сите неправилности се изнесуваат пред јавноста на фронтовски конференции и веднаш се преземаат строги мерки. Треба да се истакне и тоа дека во ова време јавното мнение беше главен фактор во одлучувањата на многу прашања, бидејќи јавноста даде позитивни резултати во правилниот развој на новата народна власт.

О. Ивановски

НИКОЛА КАРЕВ

Предан на револуционерното дело

Годинава се навршуваат 61 година од прераната херојска смрт на истакнатиот македонски социјалист-револуционер, учител и „Претседател на Крушовската република“ — Никола Карев. Роден е во 1877 година во легендарното Крушово, како четврто дете на сиромашното семејство Карев. Доста рано, уште како дете, го осетува врз својот грб системот на националната потиснатост, експлоатација и политичка обесправеност. Детството го поминува мошне нерадосно во пазувите на домашната сиромаштија и национално-политичко ропство, кога Македонија се гушеше во темните стеги на турската многувековна феудална експлоатација, на националната и политичка обесправеност

која се поотворено револуционерно го брануваше и надигаше македонскиот народ кон отворена и решителна вооружена борба за отфрлање на несносното црно ропство.

Турската Империја при крајот на 19 век се поотворено ги пројавуваше сите симптоми на своето економско и воено-политичко распаѓање. Општествениот систем што историскиот развиток го имаше одамна осудено на сигурна смрт тврдоглаво настојуваше да се задржи на своите изгниени нозе. Под неумоливиот натисок на новите преобразувачки процеси во Турската Империја престоеше да се изврши револуционерна промена. Но тој развиток со петни сили беше забавуван, не само од домашните назадни феудални сили, туку и од отвореното мешање на големите колонијални сили, кои се обидуваа со половични реформи да ја спасат Империјата од сигурна пропаст и да ги осигурат своите економски и политички интереси во неа. Во овој период таа беше претворена во попрште на остри империјалистички судрувања, кои претставуваа составен дел на тогашната општа борба за поделба и прераспределба на еднаш поделениот свет.

Во новата империјалистичка борба Македонија стана важен аспиративен објект во колонијалниот натпревар за поделба на турските владеења на Балканот. Нејзината органска поврзаност со судбината на Турската Империја претставуваше фатална и непромостлива пречка на нејзиното ослободување кое се претвори во сложен балкански, а донекаде и европски дипломатско-политички проблем, кој се експлоатираше во економско-политички цели, не само од големите сили, туку и од страна на балканската буржоазија и нејзиниот монархизам. Сите тие македонското прашање, кое се состоеше во национално-политичкото ослободување на Македонија, почнаа да го експлоатираат како средство за остварување на своите завојувачки планови кои ги базираа и спроведуваа преку игнорирање на ослободителните стремежи на македонскиот народ за својата политичка и национална независност, како и непризнавање на неговата национална индивидуалност.

Овие спротивности се врежале рано во свеста на Карев и биле пресудни во одредување на неговиот животен повик. Во резултат на таквата осознаеност, тој уште како мал ги чувствува горчините на ропството и понижувањата. И покрај големата љубов кон науката, сиромаштијата го попречува неговото редовно школување. Соочен со нерадосната сурова стварност на тешката економска и социјална положба во земјата, Никола — кога бил во трети клас — морал да го прекине своето школување и како многу тогашни Македонци го напушта своето родно огниште и заминува во Бугарија на печалба, во потрага за сува корка леб. Во прво време работи како помошник сидар во Софија, а потоа станува столарски работник во работилницата на Васил Главинов, кој го воведува и организира во тамошната македонска социјалистичка работничка група. Тука Карев се запознава со научниот социјализам кого го прифаќа како своја идеологија и со сиот жар се оддава на неговите цели. Набргу станува забележителен и активен член на македонската социјалистичка група, која — како политичка задача — си имаше поставено по револуционерен пат здобивање

полно политичко и економско ослободување на Македонија и нејзиното претворање во самостојна држава сорепубликански поредок. Но, токму во напонот на таа ангажираност Карев тешко се разболува од парализа и се враќа во своето родно место на климатско лечење. За цело време на своето лекување тој чита разнообразна социјалистичка литература која му овозможува подетално да се запознае со целите и задачите на револуционерниот социјализам и неговото усвојување од страна на младото обесправено и незаштитено македонско работништво. Карев толку многу бил приврзан за социјалистичката литература што дури и во време на теренската агитационо-пропагандна практична работа од неа не се разделувал. Според кажувањето на неговите современици и соборци, Карев заедно со оружје нарамо во својата раница носел социјалистичка литература меѓу која и „Капиталот“ на Маркса. По оздравувањето, не можејќи да работи тешка физичка работа, тој повторно станува ученик и во 1900 година во Битола го завршува IV клас гинмазија. Како член на битолската социјалистичка група развива широка агитационо-политичка дејност меѓу битолската средношколска младина во нејзиното револуционизирање и национално разбудување. Паралелно со тоа тој неуморно работеше и на класното освестување и револуционизирање на македонското работништво.

Во својата социјалистичка дејност Никола Карев не се имаше ограничено само на работништвото, туку и на другите народни слоеви, за кои националното ослободување на Македонија претставуваше прашање на денот. Веднаш со својата политичка пројава се соочува со националниот проблем чие разрешување императивно го налагаше самиот историски развикот. Затоа Карев, сфаќајќи го неговото длабоко историско значење, сосема правилно својот интернационализам го обединува со ослободителните задачи на својата татковина и го става во служба на ослободителното дело. Тие свои револуционерни сфаќања ги градеше не само под влијание на револуционерниот социјализам, туку и како продукт на конкретните историски услови и потреби на својот народ. Како изразител на највисоките стремежи на својата епоха Карев ги става безрезервно сите свои сили во служба на делото на социјализмот и интересите на својата поробена татковина. Соочен со нерадосната стварност на својата земја, од една страна, и сочувствувајќи со другите социјалисти со ослободителните стремежи на својот поробен народ од чија средина и самиот произлегуваше, од друга страна, Карев отворено застапа на страната на праведното македонско национално-ослободително дело и сосема се ангажира во борбата за остварување на неговите ослободителни идеали. Во барањата на најприкладните решенија за ослободување на својата татковина Карев се покажа како вистински револуционер-социјалист. На првата социјалистичка конференција одржана во Крушево 1900 година заедно со другите македонски социјалисти тој меѓу првите активно се вклучува во македонското национално-ослободително движење, чие дело го прифаќа како своја првостепенa политичка задача. Пристапувајќи кон ослободителното движење како организатор и водач на народните маси

почнува да игра важна улога во насочување на борбата на најнапредните сили на својот народ. Во услови на националната потиснатост и империјалистичкото робување ваквиот активен однос на Карев спрема борбата на македонскиот народ, која покрај ослободителниот, имала и антиимперијалистички карактер, има вонредно револуционерно значење, бидејќи ги изразува интересите не само на македонското општество, туку и тие на македонското работништво. Прифаќајќи ја револуцијата како единствена и неминовна етапа во националното и социјалното ослободување на Македонија, нашите тогашни социјалисти неразделно се надоврзаа на борбата на Внатрешната македонска револуционерна организација, која проследуваше слични ослободителни цели. Влегувањето на македонските социјалисти во редовите на ослободителното движење всушност претставуваше практично реализирање на марксистичката постапка за помагање на ослободителните движења кај национално поробените народи. Ширејќи ја својата социјалистичка идеја во редовите на тогашната македонска револуционерна организација, тие одиграа вонредно конструктивна улога не само во револуционизирање на масите, туку и во организационото зацврстување и осамостојување на самата револуционерна организација. Своето учество во ослободителната борба македонските социјалисти го сметаа за свој меѓународен долг.

Развивајќи широка револуционерна дејност, Никола Карев — набргу по влегувањето во редовите на ослободителното движење — развива широка револуционерна дејност и станува член на Битолскиот револуционерен округ. Поради немање доволно финансиски средства и покрај неодоливата желба за образование Карев мораше повторно да го прекине своето школување и засекогаш да се прости од него. Со стремеж да биде покорисен на ослободителното дело и социјалистичката пропаганда се согласува да стане учител и во 1901 година заминува во с. Горно Дивјади, Крушовско. Меѓу тамошното население развива широка агитаторска социјалистичка и револуционерна дејност и израснува во истакната и забележителна раководна личност. Како способен организатор, по барање на револуционерната организација, бидува преместен за учител во самото Крушово и назначен за војвода на Крушовската инспекциона чета, со која развива широка плодотворна активност во подготвување на народните маси за претстојното вооружено востание. Во неговото учење тесно беа поврзани народноослободителните и социјалните стремежи на македонскиот пролетеријат и потиснатите широки народни маси.

Разбирајќи ги длабоко интересите и стремежите на својот народ, верувајќи во неговите потенцијални револуционерни сили, високо го ценеше и претпочиташе неговото масовно учество во претстојното востание кое го сметаше како единствено револуционерно средство за отфрлање на турското ропство. Во духот на ваквите разбирања тој ги организираше и воспитуваше масите, проникнувајќи ги со широчината на револуционерната мисла и интернационализмот за заедничка борба на сите потиснати — без разлика на народност и вера. Заедно

со другите македонски социјалисти-револуционери при конкретните услови Никола Карев ја поврза ослободителната борба на работничката класа со ослободителната борба на целиот македонски народ за своја државност и политичка слобода, кои претставуваа главен предуслов за социјалното ослободување на работничката класа. Како добар организатор и пламенен трибун на ослободителното дело, Карев станува истакната предводничка личност во Крушевската револуционерна организација. Остро го осудуваше туѓото мешање во ослободителното дело и ги отфрлаше неподготвените востанија. На Смилевскиот конгрес на II револуционерна област во 1903 година, кој требаше да го санкционира солунското решение за дигање на востанието, се објави против него затоа што не беа на лице сите објективни услови за неговиот успех и главно поради недоволната вооруженост и подготвеност на сите револуционерни реони. Но, иако песимистички настроен, како демократ се повинува на мнозинството. Истовремено Конгресот еднодушно го избира за горски началник на целиот Крушевски револуционерен округ. По враќањето во Крушево заедно со останатите раководители спроведува широки организаторски и технички подготовки за народот поподготвено да ги дочека судбоносните настани што предстојеа. За сето време на подготовките Карев неуморно крстарееше по целиот реон и го подигаше борбениот дух на населението. Кога македонскиот народ на историскиот Илинден во 1903 година се крена на оружје и пред целиот свет го огласи праведното барање за своето национално и политичко ослободување Карев застана на чело на востанието, кое доведе до ослободување на Крушево и некои други места. Веднаш по ослободувањето на градот, по иницијатива на Карев, е формирана нова револуционерна власт, во чие изградување дошле до полн израз неговата творечка иницијатива и револуционерна мисла за равноправно учество на разнородните и разноврсни маси во управувањето со својата судбина. Со тоа ослободителната борба, која ја оживотвори идејата на македонските социјалисти за создавање слободна македонска република, доби најреволуционерна форма и израз на слободољубивите стремежи и потфати на македонскиот народ во тоа време. Новата револуционерна власт, примена во свеста на нашиот народ како републиканска, на чело со Никола Карев, иако кратко трајна, разви голема творечка иницијатива во извршување тековните задачи на борбата, соединувајќи ја на дело марксистичката теорија со револуционерната практика. Со цел да ги привлече муслиманските маси на страната на праведната борба на поробеното население, Карев со своите соработници го упатува прочуениот Манифест до околното

турско население, со кој истото се повикуваше да ја поддржи и помогнат прокламираната борба. Манифестот блика со љубов за братство и желба за слободен живот на сите потиснати, без разлика на вера и народност. Во него борбата на македонскиот народ беше прикажана не како борба против турскиот народ, него против гнилиот феудален деспотски систем кој го спречуваше слободниот развиток и на самото турско население. Манифестот со својата широка демократичност и хумана благородност наиде на позитивен одглас не само кај турсокто население, туку и кај одделни претставници на цивилната и воената турска власт.

Во време на нерамната борба против многуилјадниот непријател за одбрана и проширување на извојуваните придобивки Карев се наоѓаше на првите борбени линии. На барање востаниците да се предадат, Карев им одговори: „Ние не сме станале да се предаваме, туку да се бориме и ако е потребно ќе ги положиме своите животи за слободата на својата татковина“.

Со своето активно учество во Илинденското востание и во формирањето на револуционерната власт тој на настаните им даде силен печат на својата личност. Не беше само учесник во историските судбоносни настани, туку се издигна во редот на неговите инспиратори и организатори. Примајќи ја револуцијата како единствен пат за социјалното и националното ослободување на македонскиот народ, тој активно се бореше за нејзиното реализирање. Но желбата да ја види својата татковина слободна не беше исполнета.

По крвавото задушување на херојското востание, со своите соработници — во месец ноември истата година — се префрлува во Србија каде е топло и сочувствено пречекан и прифатен од јавноста. За време на својот престој во Белград бил интервјуиран од разни дописници кои се одушевувале од херојската борба на востаниците која претставуваше висока морална победа на поробениот македонски народ против гнилата турска власт во Македонија. По краткиот престој во Белград, по барање на Револуционерната организација заминува во Софија, за да ги изнесе пред неа резултатите од востанието. И покрај претрпениот неуспех, тој не ја напушта борбата, туку се зафаќа со изучување на социјализмот за да ја изјасни и определи понатамошната тактика на македонските социјалисти спрема актуелните политички задачи на својата земја. За време на овој престој кај Карев се јавила силна желба за повторно враќање во Македонија и продолжување на започнатото дело. Спречен да замине легално, тој во 1905 година со товар социјалистичка литература на чело со една чета на организацијата, наспроти задржувањата, се префрлува во Македонија, но при селото Рајчани, Кратовско бил обиколен од турска војска и во нерамна борба херојски загинава. Принципите на братството и единството меѓу на-

шиот народ и останатите народности за кои Карев несебично се залагаше и го положи својот живот пред олтарот на слободата на Македонија ги оживотворија неговите следбеници во време на Народната револуција.

Нашиот народ заедно со другите народности, одбележувајќи ја 61-годишнината од херојската смрт на Никола Карев и плејадата загинати борци за највозвишените идеали кои денеска претставуваат наша радосна сегашност му ја оддава својата длабока почит и топла признателност. Никола Карев со својата предана револуционерна и социјалистичка дејност како борец и водач во борбата против сèкакво потисништво претставува светла страница во историјата не само на нашето работничко движење, туку и во историјата на македонското национално ослободително дело.

Гл. Тодоровски

ЕДЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА УБИСТВОТО НА ДАМЕ ГРУЕВ

Во една борба во близината на селото Русиново, Беровско, на врвот Петлец, на 23 декември 1906 година, загина еден од основачите и водачите на ВМРО, Даме Груев. Неговото загинување, според нас, во историската наука сè уште не е точно утврдено. И досегашните биографии за животот и дејноста на Даме, по прашањето за неговото загинување, немаат идентични ставови. Постојат разлики во толкувањето начинот на загинувањето, фотографирањето на мртвото тело на Даме и сл. И со написот на К. Пенушлиски во списанието „Историја“, I/1, 1965, ни се чини, замаглувањето околу загинувањето на Даме и понатаму останува непрочистено.

Работејќи во Дипломатскиот архив при Државниот секретаријат за надворешни работи на СФРЈ во Белград, дојдовме до еден извештај на Владимир Љотиќ, генерален конзул на Србија во Солун, кој се однесува на убиството на Даме Груев. Во извештајот, што подолу ќе го приложиме, се гледа дека и турските власти во почетокот не знаеле кој е убиен во споменатата чета. Дури подоцна, при крајот на годината или во почетокот на 1907, турските органи дознале за вистинската состојба, дека во четата бил лично Даме Груев, дека во борбата бил ранет и дека од раните подлегнал. Исто така, досега беше познато дека фотографот што го фотографирал мртвото тело на Даме бил Гаврил Зограф, од Берово. Во извештајот се тврди дека фотографијата на мртвото тело на Даме ја направил австриски реформен офицер од Скопје, кој бил член на комисијата за идентификација.